

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

19e jaargang nr. 41 16 oktober 1966

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 6,— per jaar
buitenland f 7,50 per jaar
voor België f 6,50
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Aangezien er ook deze week geen zendtijd voor ons beschikbaar was geven wij hier de tekst van een lezing van Dr. I. Spetter. Deze werd door hem in 1964 geschreven.
De redactie.

Noodlot en innerlijke kracht

Een paar weken geleden zat ik in een vliegtuig naar Chigago, toen opeens het toestel scherp naar boven schoot en daarna naar beneden leek te tuimelen. Ik had het gevoel alsof het vliegtuig uit elkaar zou breken, toen de piloot's stem laconiek via de radio vertelde: „dames en heren, we zijn net door een kwaai storm heen gevlogen”. Alsof niet iedereen dit wist. We keken elkaar een beetje bleek aan en ik moest glimlachen toen een juffrouw naast me vriendelijk zei: „niemand gaat voor zijn tijd, meneer. Vliegen is veel veiliger dan autorijden.” Maar ongelukken gebeuren nu eenmaal alleen op de eerste pagina van de krant. Ons overkomt zo'n noodlot niet. Misschien kan men de beschaving, waarvan men deel uitmaakt, het beste begrijpen door zich af te vragen hoe de mensen erin hun einde vinden. Het is tenslotte volkomen absurd om, doordat een moertje in een vliegtuig lostrilt, voor eeuwig het heelal ingeslingerd te worden of voorgoed uitgeschakeld te zijn door de een of andere snelheidsidioot op een Rijksweg. Maar velen van ons in de twintigste eeuw zullen niet de laatste adem kalm op een bed uitblazen, maar eerder terwijl wij onze lichamen met honderden kilometers per uur door de kosmos verplaatsen. En het vreemdste is wellicht dat wij, de gevaren kennend, toch rustig doorgaan met de dingen te doen die ons vernietigen kunnen. Dat geldt tenslotte ook voor de wapeningsrace. En met wat een plechtige ernst wordt ons de zogenaamde logische noodzaak van dit alles voorgehouden. We hebben geleerd om schizofreen te leven. We bouwen steeds meer huizen en kantoren met glas, maar op dezelfde tijd produceren we de meest totale wapenen. We bederven de atmosfeer in de rivieren en tegelijkertijd worden meer kinderen dan ooit geboren. Drink je melk, Jantje. Ja, maar er is strontium-90 in de melk. Dat is een plechtig, wetenschappelijk feit.

Ik las ergens, dat men het leven van de mens misschien het beste met de activiteit der dolfinen kan vergelijken. Af en toe springen we in het licht om aanstonds weer in de golven te verdwijnen net als de vissen. En misschien is dat niet eens zo tragisch. Wat is ons lot dan, wat bepaalt ons lot en hoe zullen we sterven. Ieder van ons denkt er geloof ik wel af en toe aan. Zal het vlug gaan zonder pijn of langzaam in een oneindig schijnend lijden. Zullen we alleen zijn of zullen we de luxe hebben om degenen die ons lief zijn om ons heen te weten. De kwestie van het noodlot drong zich weer sterk aan me op, toen ik het toneelstuk „De Plaatsbekleder” zag.

„The Deputy” wordt het hier in New York genoemd. Ik had het boek gelezen en het had me niet werkelijk geraakt. Toen ik het toneelstuk zag wist ik opeens waarom ik het niet eens kon zijn met de auteur Wolf Hochhut. Zoals u weet is „De Plaatsbekleder” een exposé over de houding van Pius XII ten aanzien van de Duitse oorlogsmisdaden. De Paus had zijn afkeer moeten uitschreeuwen, aldus Hochhut en hij sprak niet of niet luid genoeg. Maar wat hier als geschiedkundig noodlot geschetst wordt heeft in feite niets met de Paus te maken. Het kernprobleem is de algemene menselijke neiging om een schizofrene wereld te aanvaarden als het maar plechtig genoeg of brutaal genoeg geponeerd wordt. Op de een of andere manier doen we allemaal mee met dat schimmenspel: de beulen, en de slachtoffers, én de geïnteresseerde toeschouwers. En zo ook de schrijver van „De Plaatsbekleder” geloof ik. Hij is verliefd op zijn thema. Hij is verliefd op zijn drama. Wat een toneel om een grijze stoet Joden de gaskamer in te zien wandelen. Noodlot is niet voor ons. Het is voor anderen. Het is nooit werkelijk voor ons. Want wij zijn alleen maar betrokken in het verhaaltje of in het toneelstuk of in het handige krantestukje, in het plechtige geschiedenisboek

DE BROCHURE

Uitdaging en Antwoord

De brochure bevat de inleidingen, die gehouden zijn tijdens de bijeenkomst ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van het Humanistisch Verbond, door

dr. H. J. Roethof

prof. dr. J. C. Brandt Corstius

prof. dr. J. P. van Praag

U kunt deze brochure bestellen door storting of overschrijving van f 1,75 op girorekening no. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, postbus 114, Utrecht.

of in de vlotte televisiereportage. En nu neemt de camera ons naar de volgende scène, het volgende hoofdstuk, de volgende aflevering. De nazies wachtten iedere keer voordat zij verder gingen. We moeten dat niet vergeten en de wereld zei niets. Ja, dat handjevol havenarbeiders staakte wel in Amsterdam, maar de wereld zei niets. De wereld zegt nooit iets. De wereld schrijft en leest geschiedenisboeken vol met plaatjes. Zo was het, zeggen we dan later. We zijn van onze jonge jaren af gewend om passief te zijn ten aanzien van autoriteit. Er is in ons een collectieve laksheid, een lafheid waaraan vijfduizend jaar Judeo Christelijke beschaving niet veel heeft veranderd. Nee, laten we de dingen maar bij hun naam noemen. De vreselijke moorddadigheid van de oorlogsjaren was alleen maar denkbaar in een westerse technologische beschaving. De wredeste Arabische sheik heeft nog nooit een gaskamer gebouwd. Hoe groter de productieve en technologische rationaliteit in de cultuur, hoe groter de kans voor irrationele massabedwelming. Wat in „De Plaatsbekleder” als noodlot wordt ten tonele gebracht was in feite alleen maar mogelijk omdat gedurende eeuwen in Christelijk Europa het geenszins taboe was om Joden te haten. Dat gold voor de lagere cleres, dat gold voor de razernij van Luther en dat gold voor de hemel moge weten hoeveel brave miljoenen die heerlijk konden lachen om slimme mopjes die een karikatuur van andersdenkenden maakten. Het was niet de Paus. Sinds wanneer nam de Paus de politieke beslissingen voor de SS. Het was in ons, in onze beschaving en in wat Abel Herzberg terecht de Amor Fati heeft genoemd van de slachtoffers, die tegen de muur opgejaagd werden. Dit te begrijpen is van veel meer belang voor de toekomst dan om het vroegere hoofd van de katholieke kerk met de vinger na te wijzen. Maar hebben we de les werkelijk geleerd? Begrijpen we het werkelijk in onze tijd ten aanzien van wat er aan menselijke ellende in Zuid-Amerika heerst. Ten aanzien van de rassenkwestie in Amerika en het antisemitisme in de Sowjet-Unie. Begrijpen we werkelijk dat een louter materialistische opinie van de mens noodzakelijkerwijze tot een moreel vacuüm moet leiden. Ik geloof in de noodzaak van een religieus humanisme, omdat het mij althans duidelijk geworden is, dat de mens zon-

der geloof in zijn geestelijke identiteit zonder verstaan van de ethische creatieve plaats van ieder in een universeel geheel tenslotte en letterlijk aan de barbaren is overgeleverd en het komt er niet op aan wat de nationaliteit van die barbaren is. Het religieus humanisme kan nooit een fatalistische houding ten opzichte van het individu aanvaarden. Het is in diepste realiteit een militante, een strijd bare levenshouding. Homo militant zoals Joost Neerlo het destijds noemde. De strijd bare mens in wat we stimuleren willen.

Het probleem van het fatalisme, het probleem van de materialistische mensbeschouwing, het probleem van het zwijgen en van de officieel gesanctioneerde sociaal schizofrenie, deze problemen zijn niet theoretisch, ze bestaan werkelijk voor ieder mens van onze tijd. Ze zijn een bedreiging voor iedere individu. Geen enkel mens is zonder morele littekens. We kunnen niet altijd fouten of erger voorkomen. Maar we kunnen bewust zijn ten aanzien van wat we doen en willen. We hoeven ons niet waardeloos te voelen omdat we niet ideaal zijn. Zij die een gevoel van waardeloosheid cultiveren nemen vaak de makkelijkste route: wat een miserebele kerel ben ik toch en nou voel ik me al veel beter. Nee, geen enkele mens is zo door het noodlot ingevangen, dat hij niet reiken kan voor anderen nog niet aangewende mogelijkheden. Bewust leven is een zich rekken naar die verdere mogelijkheden van karakter en dat vergt evenzeer een gevoel voor verhoudingen als voor humor. Door dit bewust worden kunnen we onszelf verlossen van de ergernis van schuldgevoelens en vrees die door onze beschaving helaas ons ingeprent zijn. Een Amerikaanse psycholoog drukte het kortgeleden op deze manier uit: „De kwestie”, zo zei hij, „is niet zozeer human nature but human nurture”. Niet zozeer dat datgene wat we onder de menselijke natuur verstaan, maar wat we er aan toevoegen. Hoe we die natuur voeden en tenslotte opvoeden. Traditionele godsdienst heeft tezeer de mens het gevoel van onmachtigheid gegeven. Van de noodzaak van onderwerping. De resultaten van de psychologische techniekbeschouwing leiden

romantische herfst

schimmig vanavond jaagt die mist de velden
de maan sluipt terug in dodelijke bomen
nu is de grote rafelaar gekomen
een herfst een doodgaan een gekwelde
smeekestem
hoor... ademend beweegt de aarde van
heimwee
om mensen te bezetten met een adem van
verdriet
om koeien zwaar en zwijgend in zich vast te
zetten
als schepen, vastgegroeid aan het lichaam van
de zee
of de doord, levend aan het gezicht van de
mensen,
méeademend, méesprekend.

Cees Nooteboom

Uit: Honderd gedichten
van honderd dichters

Kalender 1967

De kalender 1967 van het
Humanistisch Verbond
is verschenen.

Deze is wederom in
2-kleurendruk uitgevoerd.

De prijs is

f 3.00

Uw bestelling zien wij gaarne tegemoet door
storting of overschrijving van f 3,— op post-
rekening 304960 t.n.v. het Humanistisch Ver-
bond, Utrecht.

In de omschrijving: Kalender 1967.

mij althans niet tot enthousiasme. We kunnen het best eens een paar eeuwen andersom proberen. Geen onderwerping van de sterveling aan de hemelse almacht, maar het bevrijden in de mens van de innerlijke kracht om het leven, het noodlot en ja ook het sterven met waardigheid en moed tegemoet te treden. We weten nu wel genoeg over opvoeding en kinderpsychologie om met zekerheid te kunnen zeggen, dat wanneer de fundamentele vitaliteit van een kind is geblokkeerd of niet verwerkelijkt wordt door innerlijke conflicten, dat dan dit kind niet de geestelijke kracht zal hebben om zich als een voelend, denkend, vrij mens te ontplooiën. Er zijn honderdduizenden klinische rapporten om dit te bewijzen. En als we zeggen dat een bepaald kind of een volwassene het leven niet aan kan of niet met beslistheid tegemoet treedt dan zeggen we eigenlijk niets anders dan dat ergens de nurture de voeding van zijn geestkracht opgestopt of beschadigd is. We kunnen alleen sterk zijn met de emotionele factoren die in ons eigen leven geworteld zijn.

Dat is het hart van de menselijke zelfstandigheid, van de psychische veerkracht. Hoe leert een kind om een trap op te klimmen? Hij probeert het steeds weer, steeds weer en hoewel hij af en toe terug valt en zich pijn doet, er komt een ogenblik waarop, met een luide lach van vreugde, hij de traprede de baas is. Onze innerlijke kracht leert ook op deze wijze. Stap na stap, trede na trede. Als een religieus humanist tracht ik vooral om de overweldigende gevoelens van niet voldoende te zijn, van inadequaat te zijn, te verminderen. Dat is een noodzaak niet alleen voor een zekere mate van zelfverwerkelijking, maar ook een voorwaarde om deel te hebben aan het leven van anderen. Dit deel hebben als een voorwaarde om een werkelijk menselijk samenleven te helpen scheppen is de religieuze hypothese van mijn levenshouding. Ik kan dit deelhebben niet wetenschappelijk bewijzen; net als men liefde niet laboratoriumisch bewijzen kan, maar ik ken de consequenties van het aanwezig en het afwezig zijn van deze levensdimensie. En door die consequentie kan ik weten, kan ik verstaan dat alleen leven, dat de eenheid zoekt van het gebonden zijn aan elkanders beste geestelijke mogelijkheid, dat alleen zulk leven geborgen is in kosmische en maatschappelijke zin. Ik weet niet of de theologen dit

als geloof willen aanvaarden, maar het is waar ik in geloof.

Meestal als we het woord „geloof” gebruiken denken we aan dingen waarvoor geen bewijsgrond bestaat, maar dit humanistische aanvaarden van een oermenselijke verbondenheid is een geloof dat berust op wat iedere dag van de week in huwelijken, in fabrieken, in kantoren, in vakbewegingen, op boerderijen bewezen kan worden. Het is een uiteindelijk reiken voor de ander. Niet als een ideale persoon, maar voor wat hij en ik samen onderweg zijn te worden. Niet alleen de actualiteit, het nu, maar het worden, het reiken, het rekken der menselijke mogelijkheid. Een man of een vrouw die zich in de diepte van hun wezen op deze manier naar elkander wenden vinden daardoor een kern, een verwevenheid van alle levenservaring waardoor we óók de ergste slagen te boven kunnen komen. Dit te zien en te geloven betekent de geestelijke dimensie van het menszijn aanvaarden.

En we hebben daar geen hemelse interventie voor nodig. Misschien is ons leven inderdaad als de sprong van de dolfijnen. Even in het licht en dan terug in het element onzer oorsprong: de natuur. Maar onze beslissingen, onze daden zijn persoonlijk, niet collectief.

En terwijl we naar die persoonlijke horizon reiken straalt er licht van ons af op de wereld. Soms is het een helder licht, soms is het een beetje verduisterd licht, maar geen enkel mens is een abstractie. We zijn onze eigen rechtvaardiging. Niet de mensheid in het algemeen is doorslaggevend, maar ieder onzer in het bijzonder. Zo kunnen we ook tenslotte het niet-meer-zijn aanvaarden, want het is een levensvoorwaarde. Wij hebben geen illusies van node om moedig vasthoudend in het leven te staan.

M. I. SPETTER.

De Stichting Socrates organiseert op zondag 13 november 1966 in de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort haar najaarslanddag, onder de titel:

„Alle waarden overboord?”

Tijdens deze conferentie zullen prof. dr. W. van Dooren en drs. S. J. Doorman enkele aspecten van moderne, ethische inzichten ter sprake brengen. Er zal gelegenheid zijn tot een gedachtenwisseling over het onderwerp.

De bijeenkomst zal onder voorzitterschap staan van prof. dr. Libbe van der Wal.

Aanvang 11 uur — Sluiting 16 uur.

De deelnemersprijs bedraagt f 4,— p.p. Voor contribuanten en donateurs van de Stichting en voor studenten bedraagt deze f 1,75 p.p.

Een lunch kan worden geserveerd voor f 4,50 p.p.

U kunt een aanmeldingsformulier aanvragen bij de Humanistische Stichting Socrates, Postbus 114 te Utrecht.

De Vijfde Patriarch (Hoeng-jen) riep onverwachts al zijn leerlingen bij elkaar. Toen ze bijeen waren zei hij: „Luister naar wat ik jullie te zeggen heb. Leven en dood zijn belangrijke aangelegenheden. Mijn levenstijd loopt langzaam ten einde. Jullie, leerlingen, zijn dag in dag uit bezig met offers en meditaties, oefeningen en arbeid, steeds zoekend naar verlossing uit de zee van het lijden. Jullie streven is tot nu toe vergeefs. In de waan van je eigen begoocheling, hoe kunnen jullie verlost worden? Ga allen naar je kamers, en verdiep je in meditatie. Zij die wijsheid en inzicht hebben bereikt, laten die dat inzicht tonen. Elk van jullie moet een vers schrijven en het mij tonen. Nadat ik de verzen gelezen heb, zal ik mijn mantel en de Wet overdragen aan degene die de grondgedachte (de Dharma gepredikt door de Boeddha) heeft verstaan en ik zal hem uitroepen tot de Zesde Patriarch. Ga heen.” Midden in de nacht stond hoofdmonnik Sjen-sioe op, stak een kaars aan, en schreef een vers op de muur van de zuidelijke gang, zonder dat iemand het zag. De volgende morgen stond er te lezen:

Het lichaam is de boom van het inzicht,
De geest is de volmaakte spiegel.
Poets hem voortdurend op,
Laat er geen stof op komen.

Meester Hoeng-jen wist onmiddellijk wie het vers geschreven had. Hij liet het niet merken maar zei tegen alle leerlingen tezamen „Jullie zijn gekomen bij de voordeur maar jullie zijn nog niet binnen gegaan. Gewone mensen die zouden handelen volgens dit vers zullen niet mislukken. Maar het is nodeloos om hieraan gevolg te geven op zoek naar de volmaakte wijsheid. Men moet de deur binnen gaan en zijn natuur realiseren. Gaat heen en komt na een dag of twee terug. Schrijf een ander vers en toon het mij. Wanneer een van jullie de deur is binnengegaan en de ware natuur gezien heeft, zal ik hem mijn mantel en de Wet overdragen.” Ieder ging heen en gedurende verscheidene dagen gebeurde er niets.

Ik (Hwei-neng) kreeg een ingeving en maakte dit vers:

Zuivere wijsheid heeft geen boom.
De volmaakte spiegel is nergens.
De Boeddha-natuur is altijd helder en zuiver,
Waar komt het stof vandaan?

De monniken raakten opgewonden van het vers.

Ik ging echter stilletjes heen en bleef de hele dag afwezig door me bezig te houden met rijst stampen en hout sprokkelen. Meester Hoeng-jen wist echter onmiddellijk, dat ik het vers geschreven had. Hij wilde de anderen dit niet laten weten en zei „Er valt achteraf niets te begripen”.

Maar tegen middernacht liet hij mij bij zich komen en legde me de betekenis uit van de Diamant Soetra (het geheim van de „plotselinge verlichting”). Zodra ik dit vernomen had, werd het mij licht. Die nacht werd mij de Wet overgedragen zonder dat iemand het wist, en ging de methode van de plotselinge verlichting en de patriarchenmantel aan mij over. Meester Hoeng-jen zei: „Hwei-neng, nu ben jij de Zesde Patriarch. Deze mantel is het teken van de overdracht van geslacht op geslacht, zoals de Wet wordt overgedragen van geest op geest. Laat ieder verlichting bereiken door eigen kracht. Maar tevens moet ik je verzoeken om onmiddellijk van hier weg te gaan, omdat je leven hier niet veilig is”. En zo begaf ik mij naar het Zuiden en predikte de Wet onder ambtenaren, monniken en leken.

Meester I-swan zei eens tot zijn leerlingen: „Zoekers naar de Waarheid, in het Boeddhisme is moeite nodeloos. Alles wat men te doen heeft is niets-doen, behalve in zijn ingewanden spijs te verteren, zijn behoeften te doen, zich aan en uit te kleden, eten en drinken, en te liggen als men moe is. De dwazen zullen om hem lachen, maar de wijzen zullen hem begrijpen.” Een oudere monnik merkte op: „Waarlijk, wanneer het van binnen allemaal zo zonder moeite gaat, waarom zouden we ons van buiten druk maken?”

De Meester zei tot de monnik: „Soms is een schreeuw gelijk aan het zwaard van de Diamanten Bodhisattva, de hoeder van de Wet. Soms is een schreeuw gelijk aan de gouden leeuw die neerhurkt op de grond. Soms is een schreeuw gelijk aan een aas waarmee men een vis probeert te vangen. En soms is een schreeuw gewoon een schreeuw die helemaal geen functie heeft. Hoe weet je nu welke betekenis hij heeft?”

De monnik dacht even na over een antwoord. Maar de Meester schreeuwde hem hard in zijn oor. En de monnik begreep het meteen.

(Vert. Kwee Swan-Liat)

HUMANISTISCHE CORRESPONDENTIEKRING VOOR HUWELIJKSCONTACTEN
opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van
contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 30 ct. aan postzegels insluiten. (adv.)